

ПРИЛОЗИ

ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР

*Non sunt contemnenda quasi
parva sine quibus magna constare
non possunt.*

S. Hieronymus

ОСНИВАЧ
ПАВЛЕ ПОПОВИЋ

УРЕДНИШТВО
ЗЛАТА БОЈОВИЋ, СЛОБОДАН ГРУБАЧИЋ, JOLANTA DZIÓBA,
GIORGIO ZIFFER, MILICA JAKÓBIEC-SEMKOWOWA,
ТОМИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ, ЈОВАНКА КАЛИЋ-МИЈУШКОВИЋ,
ДРАГАНА МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ, JOHANNES REINHART,
ЂОРЂЕ ТРИФУНОВИЋ

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
ЗЛАТА БОЈОВИЋ

КЊИГА ДЕВЕДЕСЕТ ПРВА
2025

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД
2025

рода: крећући се од југа ка северу, али и између истока и запада, тај народ је одређујућим моментима сопственог идентитета успео да прилагоди садржаје различитих културних традиција, од сакралних до световних и од византијских до средњоевропских. Захваљујући томе, српска култура је, и данас, етнички и конфесионално поливалентна, а подизању свести о томе доприноси и овај изванредни каталог.

Весна М. Тријић*

Народна библиотека Србије
Скерлићева 1
11000 Београд

УДК 050.488(497.11)"19"
39(497.11)"19"(046)

Данијела Петковић, *Опједи о фолклору у њериодици
XX века*, Институт за књижевност и уметност, Београд,
2024, 195 стр.

Место фолклора у уредничкој концепцији шест значајних часописа двадесетог века, однос према фолклору, доминантна теоријско-методолошка начела у његовом изучавању, уз рефлектовање научне и културне политике на фолклористичка истраживања, као и објављивање и промовисање тих истраживања у периодици основни су проблеми којима се Данијела Петковић бави у својој монографији *Опједи о фолклору у њериодици XX века*. Избором гласила која су у фокусу истраживања ауторка је показала способност свестраног сагледавања дијахронијских токова, смисао за уочавање доминантних кретања и токова у историји књижевности и историји културе. Аналитичка нит креће се између општег и појединачног, а кроз статус фолклора у одређеном гласилу преиспитује се улога тог гласила у културном и научном животу једног доба, као и његов однос с другим часописима. Доминантан приступ је књижевноисторијски, али се он, сходно ширини и типу саме грађе која је предмет истраживања, непрестано шири и помера ка изучавању културноисторијског контекста, историје идеја, културне антропологије и студија културе. Контрастним позиционирањем часописа који су предмет

*trijicvesna@gmail.com

истраживања ауторка је додатно профилисала њихове основне концепције будући да се на фону једног боље сагледавају одлике другог часописа. Као опозитни у периоду између два светска рата извајају се „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор” наспрам „Прилога проучавању народне поезије”, док у социјалистичкој Југославији „Народно стваралаштво Folklor” стоји насупротив „Расковнику”. Донекле сличних концепција али различитог тематског регистра су међуратни „Гласник Историског друштва у Новом Саду” и „Руски архив”.

Студије и чланци у „Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор” разматрају се у контексту опште концепције часописа, као и у контексту оновремених теоријско-методолошких кретања у хуманистичи, те у вези с књижевноисторијским и теоријским погледима уредника Павла Поповића. Ауторка показује да су прилози бирани тако да популаришу науку, као и да буду поуздан ослонац истраживачима, којима је овај часопис давао увид у најновија достигнућа европске фолклористике. Утврђује се да је отвореност часописа за прилоге из различитих хуманистичких дисциплина погодовала иманентној интердисциплинарности фолклористике. У систематичном прегледу тема чланака из области фолклористике у овом часопису и његових сарадника даје се не само прилог библиографији него и пресек фолклористичке мисли. Уочава да је највећи број радова настао у оквирима миграционе и историјско-географске школе, те да постоји извесно дистанцирање од миметичког приступа епици. Поред осврта на саме студије, ауторка с великом пажњом анализира приказе књига и објаве о новим књигама из домаће и европске фолклористике. У овим прилозима она препознаје мале расправе о одређеним теоријским проблемима фолклористике и анализира полемичко поље часописа. Запажања која Данијела Петковић износи овим поводом драгоцена су јер говоре не само о стању оновремене науке него и о теоријско-методолошким начелима самих истраживача. Промишљања о идејним, теоријским и методолошким прилозима из фолклористике у овом часопису допринела су позиционирању самих истраживача у шири контекст српске науке о фолклору. Такође, прати се и однос „Прилога” према другим савременим часописима. Следећи фолклористичку нит часописа, ауторка осветљава место „Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор” у историји фолклористике као дисциплине, као и општу методолошку и идејну оријентацију гласила.

Уредничка политика часописа „Прилози проучавању народне поезије”, ширина и тип теоријских, жанровских, поетичких, методолошких и књижевноисторијских проблема из области фолклористике покренутих у њему, испитује су кроз полемички дискурс овог гласила. Ауторка запажа да су „Прилози” првенствено били оријентисани на истраживања епике, те уочава неколико основних тематских и проблемских целина које су сарадници у својим студијама и прилозима разрађивали с различитих

становишта, најчешће међусобно супротстављених. Истраживачки фокус је нешто другачије подешен у односу на онај примењен код „Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор”. Могло би се рећи да је библиографски, холистички приступ овде уступио место једном изоштренијем погледу који, пратећи чланке објављене у часопису, посредно оцртава доминантне теоријско-методолошке струје у изучавању епике у српској и европској фолклористици тридесетих година прошлог века. Као доминантна проблемска тежишта ауторка издваја полемике које су се у часопису водиле око теоријских аспеката епике, односа епике и историје и методологије сакупљања и објављивања грађе. Ове полемике пратиле су и оне везане за проучавања одређених варијаната и мотива, то јест тумачења конкретних стихова. Ауторка указује на полемичке тонове првенствено у оквиру самог часописа, а у одређеним случајевима приказује као су се ове полемике рефлектовале и у другим оновременим научним гласилима. Систематично наводећи студије, белешке и полемичке написе, уз имена њихових аутора, Данијела Петковић оцртава динамично поље науке тридесетих година, њено разногласје.

Док су проблеми филолошке фолклористике и вербалног фолклора у фокусу и једних и других „Прилога”, шири тероријско-методолошки оквир ауторка препознаје у њима савременом „Гласнику Историског друштва у Новом Саду”. Иако је часопис доминантно историјски оријентисан, уредник Душан Поповић залагао се за свестран приступ у изучавању прошлости Срба на просторима Хабзбуршке монархије. Ауторка уочава да се један део студија из области фолклористике у овом часопису односи на ужа проблемска поља етнологије, антропологије и етнолингвистике, док се други бави структурним и поетичким одликама и теоријским промишљањима усмене књижевности. Говорећи о фолклористичким прилозима и грађи објављеној у овом часопису, ауторка уочава да се приступ усменој књижевности, сходно доминантној научној парадигми међуратног периода, своди на епику и то нарочито на историјски метод. Насупрот, у етнолошким и антрополошким прилозима запажа и даље јаке утицаје еволуционизма и антропогеографског метода. Шири истраживачки фокус примећује се и у прилогу о часопису „Руски архив” у коме се даје преглед студија из фолклористике, примарно радова Евгенија Љацког и Надежде Папоушкове. Данијела Петковић, говорећи о овим студијама, даје допринос историји фолклористике, указује на везе српске и руске науке, и уопште интелектуалне и научне размене у словенском културном кругу. Посредно ауторка указује и на идеолошку условљеност одређених научних приступа и избор истраживачких тема у „Руском архиву”.

Утицаји идеологије и политичких идеја на уредничку политику, научне приступе и одабир истраживачких тема испитује се и у вези с концепцијом два најзначајнија, по много чему опречна, фолклористичка

гласила социјалистичке Југославије. У питању су „Народно сваралаштво – Folklor” и „Расковник”. Ауторка у овим поглављима даје вредне доприносе не само историји периодике и фолклористике него и културној историји и (пре)вредновању фолклора НОБ-а, који посматра не само с ужег фолклористичког становишта него и с антрополошког и становишта културе сећања. Данијела Петковић поново показује велику моћ апстраховања и систематизације, па кроз уредничку политику „Народног стваралаштва” прати основне токове изучавања фолклора НОБ-а и доминантна кретања у научном и културном животу Југославије. Истиче да је часопис оријентисан на оновремени савремени фолклор НОБ-а, Револуције и социјалистичке изградње. Уочава да се највећи број прилога односи на вербални фолклор, али су заступљени и радови из етнологије, етномузикологије и етнокореологије. Издвојена су доминантна проблемска тежишта, уочено је да је часопис велику пажњу поклањао разлучивању границе усменог и писаног у фолклору НОБ-а, дефинисању радничког фолклора, нешто касније и жанровској типологији. Ипак, кључно поље интересовања односило се на проблеме генезе и развоја поезије НОБ-а, које је нарочито разрађивао уредник Душан Недељковић. Ауторка Недељковићеву теорију посматра у вези с доминантним приступима епизи, указује на њене мањкавости и прати утицаје овог приступа у нашој фолклористици. Скреће се пажња на разноврсне прилоге и грађу, указује на интердисциплинарну оријентацију часописа и процењује се његов допринос у изучавању фолклора НОБ-а.

Насупрот, Данијела Петковић истиче да „Расковник” није поклањао пажњу фолклору НОБ-а, нити је у току своје прве фазе излагања био конципиран као научни часопис. Чини се да је ауторка у студији о „Расковнику” више него у претходнима изашла у поље културне историје, социологије књижевности и културне антропологије, на шта је свакако утицао сам предмет истраживања, то јест тип грађе објављиване у овом часопису и уређивачка политика која стоји иза њега. У истраживачком фокусу је прва фаза излагања „Расковника” (до 1982.) у којој је он профилисан као гласило које се бави културом села, првенствено наивним песништвом. Апстрахујући однос према фолклору у овом часопису, ауторка показује да се он схвата у свом ширем значењу, те да се неретко излази из жанровског система заснованог на Вуковој грађи. Значајан део студије посвећен је напорима које је уредништво чинило на промовисању и организовању сакупљачког рада, поводом ког ауторка коментарише доминантна кретања у науци, методологију теренског рада и однос научних радника према сакупљању и истраживању фолклора. Даје се жанровски пресек сакупљене грађе, истиче њен регионални колорит, указује на начине текстуализације и наглашава да је један део фолклорне грађе инкорпориран у литерарно-публицистичку прозу. Ауторка велику пажњу посвећује и језичкој политици часописа, инсистирају на него-

вању „вуковског” језика. Такође, скреће пажњу на сакупљање лексичке грађе и на дијалектолошке прилоге. Говорећи о етнолошким прилозима који се односе на живот села, првенствено материјалну културу, миграције и однос с градом, ауторка коментарише идеолошку усмереност часописа, прати његову рецепцију у јавном и културном животу. Истиче да је „Расковник” често (ин)директно критиковао државну (културну) политику, што је наилазило на одговор власти. Студија о овом часопису употпуњује слику фолклора у периодици XX века. Кроз контрастирање „Расковника” и „Народног стваралаштва” истакнута су различита идејна и идеолошка кретања једног доба.

Монографија Данијеле Петковић писана је поуздано, прегледно и систематично, а настала је као резултат дужег интересовања ауторке за проблеме историје фолклористике и изучавања периодике из фолклористичког угла. Намера ауторке била је да комбиновањем различитих приступа и ширењем односно сужавањем фокуса истраживања прикаже основне тенденције и кретања у фолклористици двадесетог века на репрезентативним часописима. Ова књига представља поуздан водич за даља истраживања периодике, као и одређених теоријских, методолошких и проблема историје фолклористике. Такође, од изузетног је значаја за промовисање истраживања периодике из фолклористичког угла. Напослетку треба истаћи да Данијела Петковић својим синтетичним судовима и коментарима даје поуздане основе за сагледавање историје тумачења српске епике и фолклористике уопште.

Дејан М. Илић*

Институт за књижевност и уметност
Краља Милана 2
Београд

*dejan.ikum@gmail.com

САДРЖАЈ

РАСПРАВЕ И ЧЛАНЦИ

Бошко Ј. Сувајић	О издањима <i>Пословица</i> Ђуре Даничића из 1871. године	3
Драгана С. Ђурић	Називи за места сахрањивања код словенских народа	15
Гордана С. Покрајац	Инспирација класиком у сатиричној поезији латинисте Џона Растића	29
Снежана С. Лакета	Реч <i>коњ</i> у народним епским песмама	45
Стеван Д. Докић	Нова сазнања о родослову далматинских Матавуља	55
Мирјана Д. Арежина	Један дипломски рад на Скопском универзитету о српској књижевности XVIII вијека из 1938. године	69
Софија Д. Божић	Српско-хрватске теме у мемоарима Симеона Побулића	81
Немања Д. Андријашевић	Успомене из логора: споменар мозбуршког логораша водника прве класе Мирка Ј. Михаиловића	95
Марија Т. Благојевић	Обликовање лика Мехмедпаше Соколовића у роману <i>На Дрини ћурија – венецијански амбасадори као историјски извор</i>	105
Милена М. Стојановић	Значења и положај појединих лексема из сфере вештачке интелигенције у лексичком фонду српског језика и перцепција нових технологија – изазови модерног времена	117

ПРИЛОЗИ И ГРАЂА

Алекса М. Карајић	Параклиси преподобној Параскеви Епиватској према преписима XV и XVI века (Издање текстова)	127
Ђорђе Д. Перић	Три документа о Јеленки „Малој Госпоји” из преписке кнеза Милоша Обреновића	143
Миле Ј. Станић	Покушај Николе Т. Кашиковића да обнови „Босанску вилу” после Првог светског рата	159

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

Књигољупци и књигохранитељи (Душица Грбић и др., <i>Библиотека манастира Грабовца</i> , Нови Сад: Библиотека Матице српске; Београд: Народна библиотека Србије, 2024.) – Весна М. Тријић		167
Данијела Петковић, <i>Огледи о фолклору у периодици XX века</i> , Институт за књижевност и уметност, Београд, 2024, 195 стр. – Дејан М. Илић		171
<i>Budvanski anali sa dodacima, transkripcija rukopisa, prevod, komentari i uvodna studija Katarina Mitrović i Milica Kisić</i> , Budva, 2024, 469 str. – Злата Д. Бојовић		176

Иво Андрић, <i>На Дрини ћуприја</i> , Критичко издање дела Иве Андрића, IV коло, књ. 16, I–II, приредили Милан Алексић и Марија Благојевић, Београд: Задужбина Иве Андрића, 2024, I, 739 стр. и II, 811 стр. Иво Андрић, <i>Травничка хроника – конзулска времена</i> , Критичко издање дела Иве Андрића, IV коло, књ. 17, приредила Зорица Несторовић, Београд: Задужбина Иве Андрића 2024, 879 стр. – Ненад Б. Ивановић.....	179
ЧАСОПИСИ И ЗБОРНИЦИ	
<i>Јаков Игњатовић у књижевности</i> . Српска академија наука и уметности, Београд 2024. – Александра М. Кузмић	189
<i>Њеђошев зборник Мајнице српске</i> 5. Главни и одговорни уредник академик Миро Вуксановић. Издавач Матица српска, Нови Сад, 2024, стр. 338 – Катарина В. Вучић	194
<i>Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности XV</i> , гл. ур. Злата Бојовић, Дани српскога духовног преображења XXXII, Народна библиотека „Ресавска школа”, Деспотовац – Институт за српски језик САНУ, Београд, 2025, 361 стр. – Предраг Д. Милосављевић, Милош Б. Ивановић, Бранислав Ј. Цветковић	200
ХРОНИКА И БИБЛИОГРАФИЈА	
<i>Библиографија радова о Доситеју Обрадовићу</i> . Институт за српски језик САНУ: Задужбина „Доситеј Обрадовић”, Београд, 2025. – Ана В. Голубовић	209
Међународни конгрес слависта (25–30. август 2025, Париз) – Бошко Ј. Сувајџић	212

Прилози
за књижевност, језик, историју и фолклор

Часопис је покренут 1921. и излазио је до 1940. у четири свеске годишње. Оснивач и уредник Павле Поповић. Обновљен је 1954. године. Уредници: Никола Банашевић, Драгољуб Павловић, Видо Латковић. Речи Светога Јеронима као мото јављају се на насловној страни од 1923. године.

Рукописи за ову књигу предати су у штампу 4.11.2025. године. Секретар уредништва Тања О. Ракић. Коректор Љиљана С. Дукић. Технички уредила и штампу водила Љиљана С. Дукић.

Књиге за приказ и рукописе слати Уредништву „Прилога”, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима на име главног уредника, Филолошки факултет, 11000 Београд, Студентски трг 3/1. Поштански фах 556, као и на мејл dljilja.sd@gmail.com. Радове обавезно слати и у електронској и у штампаној форми. Рукопис треба припремати према устаљеним захтевима „Прилога”. Редакција прима сараднике петком од 12 до 13 часова. Сви радови се рецензирају.

Претплате и поруџбине слати на адресу: Филолошки факултет, Фонд за публикације (за Прилоге), 11000 Београд, Студентски трг 3. Жиро-рачун 840-1615666-26; шифра плаћања 121.

Штампање овог броја „Прилога” суфинансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ПРИЛОЗИ ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК,
ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР

Главни и одговорни уредник
Злата Д. Бојовић

Технички уредник
Љиљана С. Дукић

Секретар
Тања О. Ракић

Издавач
Филолошки факултет Универзитета у Београду
Студентски трг 3
11000 Београд

Штампа
„Планета принт” д.о.о., Београд

Графички дизајн
Биљана Р. Живојиновић

Припрема
Агенција „ЗНАК”, Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82+80+93/94+39

ПРИЛОЗИ за књижевност, језик, историју и фолклор / главни и одговорни уредник Злата Д. Бојовић. - Књ. 1, св. 1 (1921)- књ. 19. св. 1/2 (1939) ; књ. 20, св. 1/2 (1954)- . - Београд : Филолошки факултет Универзитета у Београду, 1921-1939 ; 1954- (Београд : Планета принт). - 24 cm

Годишње. - Прекид у издажењу од 1940. до 1953. год. - Друго издање на другом медијуму: Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор (Online) = ISSN 2406-0798
ISSN 0350-6673 = Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор
COBISS.SR-ID 602383